

SAMAAN AIKAAN TOISAALLA
Valokuvaprojekti kahdesta ulottuvuudesta

Kaisa Heikkinen

Opinnäytetyö
Kulttuuriala
Kuvataiteen koulutusohjelma
Kuvataiteilija(AMK)

Kulttuuriala
Kuvataiteen koulutusohjelma
Kuvataiteilija(AMK)

Tekijä	Kaisa Heikkinen	Vuosi	2017
Ohjaaja	Panu Pohjola		
Työn nimi	Samaan aikaan toisaalla. Valokuvaprojekti kahdesta ulottuvuudesta		
Sivu- ja liitesivumäärä	26+6		

Opinnäytteeni ajatus lähti liikkeelle Marja Kanasen valokuvaprojektista Hylätyn Kuvajaiset (2015). Kananen kuvasi projektissaan autiotaloja, hylättyjä autoja, asuntovaunuja ja niiden pinnoista heijastuvia kuvajaisia.

Tavoitteenani oli tutkia heijastumien käyttöä taiteessani. Halusin saada aikaan kauniita mutta samaan aikaan merkityksellisiä kuvia. Ongelmaksi muodostui kahden ulottuvuuden yhdistäminen idealtaan puhutteleviksi kuviksi. Opinnäytettä tehdessäni analysoin myös omaa työskentelyäni valokuvaajana. Tutkin flow-tilaa työskentelyssäni ja pohdin, kuinka työskentelytapani vaikuttavat projektiin. Analysoin myös perspektiivin vaikutusta kuviini.

Kun pääsin tavoittelemaani työskentelytapaan, pääsin myös haluamaani lopputulokseen. Sain valmiiksi viiden kuvan sarjan, joka on osa Takana toinen todellisuus – näyttely kokonaisuutta. Kuvissa heijastukset valtaavat pääroolin. Ulkoinen maailma sulautuu lopulta yhteen sisätilan kanssa muodostaen oman todellisuu-den. Kuvat muodostuivat henkilökohtaisiksi tunteiksi sekä pohtimiseksi maaseudun nykytilasta ja omasta asuinpaikastani.

Avainsanat

Valokuvataide, maaseutu, flow, taide, heijastus

School of Business and Culture
Degree Programme in Visual Arts
Bachelor of Visual Art

Author	Kaisa Heikkinen	Year	2017
Supervisor	Panu Pohjola		
Subject of thesis	Meanwhile elsewhere. Photography project of two dimensions		
Number of pages	26+6		

The idea for my thesis came from Marja Kananen's photograph project "Hylätyn Kuvajaiset". In her project Kananen took photographs of abandoned houses, cars and trailers and reflections from their surfaces.

My goal was to study different kind of reflections in my art. I wanted to create both beautiful and meaningful pictures. The problem was to combine the two dimensions in to influential images. While doing my thesis I also analyzed my own work as a photographer. I studied the flow state on my working and thought about how my methods affect the project. I also analyzed the influence of the perspective on my pictures.

When I reached the work flow I wanted, I also got the results I wanted. I finished a five-picture series which is a part of 'Other reality behind' exhibition series. The reflections take the main role in the pictures. Outside world merges in with the inside creating its own reality. The pictures formed personal feelings and speculation about the current state of countryside and my own living environment.

Key words

photography art, countryside, art, flow, reflections

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	5
2	TYÖSKENTELYTAPANI	7
3	SAMAAN AIKAAN TOISAALLA - VALOKUVAPROJEKTI.....	9
3.1	Prosessin alku	9
3.2	Kaupunkien heijastukset.....	9
3.3	Ikkunat	11
3.4	Maaseutuni	13
3.5	Kuvaaminen maaseudulla.....	14
3.6	Lopputulos	16
4	PERSPEKTIIVI.....	18
4.1	Perspektiivistä.....	18
4.2	Perspektiivi teoksessani.....	18
5	KUVIEN NIMEÄMINEN	21
6	POHDINTA.....	22
	LÄHTEET	24
	LIITTEET	26

1 JOHDANTO

Aloitin valokuvauksen 1980-luvulla, kun kummitätini antoi minulle lahjaksi ensimmäisen kamerani. Tutkin innokkaasti uutta maailmaa, joka näyttäytyi minulle kamerani kautta. Syvällisempi valokuvaan tutustuminen tapahtui Lybeckerin käsi- ja taideteollisuusoppilaitoksessa, jossa kävin valokuvauskursseja sekä erilaisia valokuvaan pohjautuvia grafiikan kursseja, kuten polymeerigravyyriä. Kun digitaalijärjestelmäkamerat saapuivat, en saanut niistä otetta. Myös elämäntilanteeni pienen lapsen äitinä ja oman yrityksen vetäjänä veivät aikani toisaalle. Luovutin valokuvauksen luullen, etten kykenisi tulemaan digiaikaan mukaan. Lapin ammattikorkeakoulun valokuvauskurssit olivat minulle herätys. Vaihdoin kamerakalustoni ja olin ”pakotettu” oppimaan digitaalikameran tekniikkaa. Tarvitsen sopivat välineet jotka antavat minulle tietynlaisen vapauden työskennellessäni. Nykyisessä kamerassani on tarvittavat säätö mahdollisuudet sormien ulottuvilla, kuvattessani minun ei tarvitse siirtää katsettani pois kohteesta. Valokuvauksessa minulle on tärkeää itse matka, ei niinkään lopputulos. Matka lopulliseen kuvaan on merkittävä, ilman tätä matkaa valokuva on mielestäni vain pelkkä kuva.

”Samaan aikaan toisaalla”-projektini yhtenä lähtökohtana toimi Marja Kanasen valokuvaprojekti - Hylätyn Kuvajaiset, jossa hän kuvasi autiotaloja, hylättyjä autoja, asuntovaunuja ja niiden pinnoista syntyviä heijastuksia. Kananen toteutti projektin Lapin ammattikorkeakoulun syventävissä opinnoissa, jolloin vaihdoin ahkerasti mielipiteitä toistemme projekteista. Ihastuin Hylätyn kuvajaiset -projektin kuviin ja niiden tunnelmiin. (Liite1.) Parhaimmat valokuvat mielestäni luovat vuorovaikutuksen katsojan kanssa. Hyvä kuva alkaa puhutella katsojaa, tärkein asia on se, kuuleeko katsoja kuvaa.

Jos malttaa kuunnella kuvaa, niin se kertoo tarinoita, jotka lopulta ovat katsojan tarinoita. Kuvan herättämät tunteet ovat katsojan tunteita. (Hietaharju 2010, 15.)

Tavoitteenani opinnäytetyössäni oli tutkia heijastusten antamia mahdollisuuksia taiteeni tekemisessä. En halunnut luoda heijastuksia kuten Marja Pirilä (2002) tekee camera obscuran kanssa, se tuntui liian tehdyltä tarkoituksiini. En nähnyt tarvetta lavastaa heijastuksia. Halusin niiden olevan luonnollisia ilman, että minä ohjaisin niitä millään tavalla. Ottaisin siis kuvan heijastuksista juuri sellaisinaan,

kuin ne luonnon muovaamana kuvissa esiintyivät, silloin kun painan kameran laukaisimesta. Lähempänä työskentelyäni ovat Carol Kleinmannin kuvat heijastuksista urbaanista ympäristöstä. Carol Kleinman kertoo kotisivuillaan "Nothing I do is set up or manufactured. What you see in my images is what I saw" (Kleinman 2016). Käsitämme Kleinmanin kanssa samoin tavoin heijastusten maailmaa. Hän kertoo todellisuudesta ja fantasiasta, kun taas minä todellisuudesta ja toisesta ulottuvuudesta. Olemme myös molemmat ihastuneita heijastusten tuomaan kerroksellisuuteen. Yhtymäkohtia on monia, suurimpana erona ovat heijastusten aihevalinta ja kohteet. Ongelmaksi muodostui kahden todellisuuden, heijastusten ja sen konkreettisen todellisuuden yhdistäminen. Kuinka saisin yhdistettyä ne tasapainossa ja oikeassa suhteessa toisiinsa niin, ettei kumpikaan nousisi toisen edelle? Halusin näiden kahden ulottuvuuden ikään kuin sulautuvan toisiinsa. Tahdoin luoda katsojille uuden maailman, joka rakentuisi kahdesta todellisuudesta.

Mietin opinnäytteessäni myös aistien vaikutusta: mitä aisteja käytän työskennellessäni? Hävitan ajantajun ja tietoisien läsnäoloni tässä todellisuudessa. Saavutanko flow-tilan? Tutkin omaa työskentelytapaa valokuvaajana ja flow-tilaa.

Siirsin katseeni heijastuksiin, löysin toisen maailman, toisen ulottuvuuden heijastuksista ympärillämme. Huomasin kuvaavani niitä jatkuvasti: oma projektini oli alkanut.

2 TYÖSKENTELYTAPANI

Valokuvausprojektini alkavat yleensä kuvista, joita luonnostelen kamerallani päivittäin, kamerani seuraa minua kaikkialle. Kun näen mielenkiintoista kuvattavaa, otan kuvia. Joskus teen tätä luonnostelutyötä tarvittaessa myös matkapuhelimellani. Minulla on myös muistivihko, johon kirjaan ajatuksiani, mietteitä ja kauniita lauseita kirjoista ja musiikista. Yhdistelen näitä kamerallani tehtyjä luonnoksia ja muistivihkoni mietteitä toisiinsa ja löydän myös näin ideoita uusiin projekteihin. Joskus laitan luonnosteluvaiheessa ottamani kuvat pois, muistan ne vuoden päästä ja huomaankin pystyväni yhdistämään niitä uusimpaan projektiini kuin ne olisivat tarkkaan mietittyä kokonaisuutta. Kuvatessani alitajunnan virrassa mieleni tekee töitä, joita en kuvaushetkellä tunnista, huomaan asioita ja merkityksiä kuvista vasta myöhemmin joskus katsoessani kuvia tietokoneella, joskus vasta viikkojen kuukausien päästä. Työskentelytapani vuoksi tiedostan, etten voi antaa itselleni liian tiukkoja rajoituksia ennen projektien alkua. Jos teen näin, en pääse haluamaani työskentelytilaan, tapan pelkästään luovuuteni. Tarvitsen projektien käynnistämiseen luonnosteluvaiheen, etsikkoajan idealle.

Olen keskittynyt valokuvissani asioiden havainnointiin, hetkellisyyteen sekä pieniin ohikiitäviin tapahtumiin, jotka saa tallennuttua kameraan. Valo ja varjo kiinnostavat minua muotojen ja pintojen havainnoinnin takia. Työskentelytapani kuvaustilanteessa vaatii keskittymistä juuri olennaiseen ja se saa ajantajun katoamaan. Valokuvan parissa hetkellisyys ja sen hallinta/hallitsemattomuus ovat myös keskeisessä osassa. Silloin on tärkeintä läsnäolo ja samanaikainen poisolo ympäröivästä todellisuudesta, työskentely tunteiden ja vaiston varassa.

Flow on Mihaly Csikszentmihaylin mukaan olotila, jossa ihmisen tietoisuuteen saapuva informaatio on tasapainossa minän tavoitteiden kanssa. Tällöin psyykinen energia käytetään ainoastaan näiden tavoitteiden saavuttamiseen. (Csikszentmihályi 2005, 68–73.) Mihaly Csikszentmihalyi on määritellyt ne tekijät, jotka edesauttavat flow-tilaan pääsyä. Yhtenä tärkeimmistä flow-tilaan pääsemisen edellytyksistä Mihaly Csikszentmihalyi pitää sitä, että ihmisen tavoitteet ovat oikeassa suhteessa omiin resursseihin nähden. Tavoitteeni oli siis riittävän haastava, mutta ei toisaalta tuntunut ylivoimaiselta. Tämä siis auttoi pääsemään flow-

tilaan kuvatessani. Kanadalainen valokuvaaja Jeff Wall jakaa valokuvaajat työskentelytapojen perusteella, metsästäjiin ja maanviljelijöihin. Metsästäjät saalistavat kuvauskohteita, kun taas maanviljelijät kasvattavat rauhassa kuviaan. (Cotton 2004, 49.) Tässä projektissa en ajatellut ympäröiviä tapahtumia, saalistin kuvia, kuin kissa hiirtä, kamerani ja aistieni kanssa. Olin kuvatessani siis kuin eläin, joka toimii vaistojen ja ympäristön virikkeiden varassa, aistien vietävänä. Tällaisessa kokemuksessa ihminen sulkee kaiken tietoisuuden ja keskittyy koko kapasiteetillaan tavoitteelliseen toimintaan. Flowssa vallitsee tällainen täydellinen keskittyminen käsillä olevaan asiaan. Kaikki aistimme työskentelemässä niin että oma tietoisuus ja ajantaju häviävät. Ihminen saa todellisuuskuvansa järjestykseen ja hallintaan. Valokuvatessani en tuntenut ajantajua enkä ympäröivää todellisuutta keskityin vain kuvaamiseen. Täten olin tavoittanut flow-tilan. Käytin kaikkia aistejani ja keskityin vain kuvaamiseen, hetkiin, jotka olivat tavoitteenani saada vangittua kameraani. (Heikkinen 2016.)

Nykyajan ihmisiä pommitetaan joka puolelta tulevilla virikkeillä niin että tarkkaavaisuuden suuntaaminen on haastavaa. Flow on tarkkaavaisuuden kohdistamisen tulos ja seuraus tästä tarkkaavaisuuden kohdistamisesta on tietoisuuden järjestäytyminen. Ajatukset ja toiminta yhdistäytyvät. Käytin projektissani kaikkia aistejani hyväkseni. Omasta mielestäni jopa tasavertaisesti. Luonnon rauha, äänet, tuoksut, tuulen tuiverrus ihollani sekä myös tasapaino- ja asentoaisti olivat käytössäni keikkuessani tammikuisessa lumihangessa. Näiden aistien yhdistelmä saivat aikaan tilan, jota voimme kutsua flow-tilaksi. Kun lopetin kuvaamisen, oloni oli rentoutunut, tunsin vahvasti eläväni. (Heikkinen 2016.)

3 SAMAAN AIKAAN TOISAALLA -VALOKUVAPROJEKTI

3.1 Prosessin alku

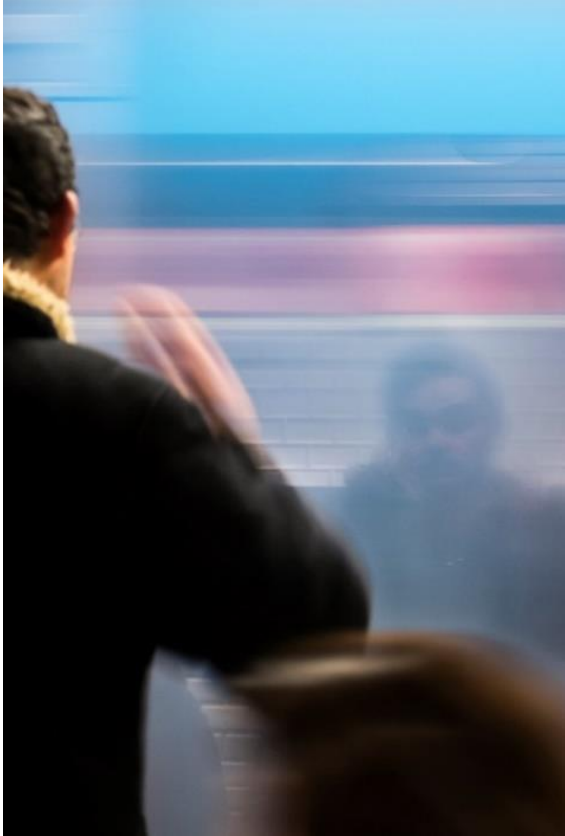
Projektini alkuvaiheessa keskityin tutkimaan, kuinka maailmaa voi katsella myös erilaisten pintoihin muodostuvien heijastumien kautta. Tällaisia heijastuksia löytää esimerkiksi ikkunoista sekä erilaisista vesi- ja metallipinnoista. Kuljen paljon luonnossa, joten vedenpinnan heijastukset olivat alkuun ensimmäisiä kuvauskohteitani. (Liite 2, Kuva1.) Alkuun kuvasin vain heijastuksia ja poistin kaiken todellisen pois kuvista. Luonnostelin ja etsin ideaa, merkitystä. Ilman ideaa luovassa projektissa sortuu helposti pinnalliseen lopputulokseen. Kun taiteilijalla on idea se syventää ja ohjaa luomista. Ilman ideaa projekteista tulee mitättömiä. Tuotetaan vain kaunista kuvaa vailla syvällisempää ajatusta. Nykytaiteen kritiikki korostaa idean puutetta. Kritiikeissä puututaan teoksen sanomiin ja ideoihin. (Reunanen 2011, 56–57.) Melko varhaisessa vaiheessa projektia aloin pohtimaan myös oikean todellisuuden lisäämistä heijastuksiin. (Liite 2, Kuva 2.) Toisiko se kuviin mitään lisää ja miten voisin hyödyntää heijastusten tuomaa todellisuutta sekä oikeaa konkreettista todellisuutta yhdessä. Ajatus näistä kahdesta todellisuudesta, sisäisestä ja ulkoisesta, henkisestä ja näkyvästä. Todellisuuksista joista katsoja saisi koota omansa kiehtoi mieltäni. Teokseni alkoi muodostua luonnoksista oikeaksi ideaksi.

Kun aloin yhdistellä näitä kahta ulottuvuutta, nousi hetkellisyys tärkeäksi osaksi työskentelyä projektissa. Kun kuvakulmaa vaihtoi parikin senttiä, heijastukset saattoivat muuttua merkittävästi. Tämä todellisuuden ja toisen ulottuvuuden raja kiehtoi minua. Heijastukset ja todellisuus luovat kuviin mielenkiintoista kerroksellisuutta jota oli antoisaa sekoittaa kuin myös yhdistelläkin kuvatessa. Etsin erilaisia valoja, kuvakulmia, juuri sitä ratkaisevaa hetkeä.

3.2 Kaupunkien heijastukset

Aloitin kuvaamisen myös erilaisissa kaupunkimiljöissä. Kaupungissa heijastusten kuvaamisessa omanlaisensa haasteen luo yksityisyydensuoja, koska halusin saada myös sisätilaa näkyviin. En voinut kuvata ihmisten kotien sisään. Vaikka siis kuvasin kaduilta, jotka olivat kotirauhan piirin ulkopuolelta, olisin syyllistynyt

sekä salakatseluun että kotirauhan rikkomiseen, jos kuviini sattuisi tulemaan ihminen. (Rikoslaki 9.6.2000/531; Perustuslaki 11.6.1999/731.) Liikkeiden tai muiden julkisten paikkojen ikkunoiden heijastuksia en halunnut kuvata koin, että ne eivät vastanneet samalla tavalla odotuksiani. Ne eivät olleet mielestäni tarpeeksi intiimejä siihen, mitä olin etsimässä. (Kuva 1.)

Kuva 1. Heijastusten tutkiminen Lissabonissa ei tuottanut mieleistäni tulosta. Kuvista heijastui kiire, kaupungin häly, liike, rauhattomuus muttei kaipaamaani lopputulosta. (Heikkinen 2016.)

Kaupunkikaavan tiheys ja tämän johdosta ikkunoihin tulevat heijastukset eivät vastanneet tarpeeksi mielikuvaani toisesta todellisuudesta, läsnäolosta ja samanaikaisesta poissaolosta. Kaupungissa on jatkuvasti läsnä muita konkreettisesti, vaikkakaan ei välttämättä henkisesti. Huomasin ajattelevani, että vastaavasti maaseudulla pääpaino on muiden poissaololla jo pelkästään asutustiheydestä johtuen. Ikkunasta ei avaudu heti toinen talo, ihmisiä kulkemassa anonyymisti ohitse. Maaseudulla ikkunasta heijastuu toisten ihmisten sijaan maisema, tyhjyyttä, omaa olemista siinä.

3.3 Ikkunat

Kuvatessani kaupungeissa mielenkiintoni kohdistui eritoten talojen ikkunoihin ja niistä tuleviin heijastuksiin. Tunsin niiden olevan kuin avoimia ovia, joiden takaa löytyisi jotain enemmän; ne linkittävät heijastukset ihmiseen, elämään ja elämiseen. Näin sain tärkeän uuden näkökulman kuviini. Ikkuna on ihmisen luomus, ilman ihmistä ei ole ikkunaa. Ikkunat luovat tiettyä ristiriitaa. Samalla kun ne ovat kutsu teoksen sisään, niin lasi on myös rajapinta, jonka takaa löytyy toinen maailma. Ikkuna sulkee katselijan ulkopuolelle. Ne myös poistavat tai ainakin hiljentävät ääni- ja hajumaailman. Ikkunat siis eristävät aisteistamme osan, ehkäpä siksi haluaisimme pois tarkkailijan asemasta. Haluaisimme aistit takaisin. Jäljelle jäävä näköaistimme alkaa tarkkailla paremmin ja yksityiskohtaisemmin tapahtumia. Kun taitelija sijoittaa katsojan tarkkailemaan ikkunasta, katsoja kutsutaan sisään teokseen mutta kuitenkin hänet jätetään ulkopuoliseksi. Ikkunoiden heijastukset kääntävät tarkastelupisteen takaisin katsojaan. Ikkunalasi ja sen heijastukset synnyttävät yhtäaikaisen läsnä- kuin poissaolonkin tunteen. (Heikkinen 2016.)

Hyvänä esimerkkinä mainittakoon Edward Hopperin teos, *Nighthawks* (1945) (Kuva 2), jossa Hopper on sijoittanut katsojan ulkopuolisen tarkkailijan asemaan. Hän on sijoittanut ikkunan suureen osaan töistään, jos ei ikkunaa niin vähintään sieltä tulevan valon. Vaikka Hopper kiisti vertauskuvat eristyneisyyteen ja yksinäisyyteen töissään, hän on sanonut, että *Nighthawks* teoksessaan hän olisi toiminut alitajuntansa varassa. “unconsciously, probably, I was painting the loneliness of a large city.” (About this artwork. 2013.) Ilman ikkunaa, joka eristää katsojan ulkopuolelle, teoksessa olisi aivan erilainen tunnelma.

Kuva 2. *Nighthawks* (Hopper 1945)

Kuvatessani eri kaupungeissa, ihastuin vanhojen rakennusten ikkunoihin. Vanha lasi elävöittää ja tuottaa mielenkiintoisia pintoja heijastuksiin luoden näin kuviin aivan oman tunnelmansa, verrattuna tasaiselta ikkunapinnalta muodostuvaan heijastukseen. Vanhoissa ikkunoissa lasit muodostivat kuin palapelin joka rakentuu useammasta ikkunapinnasta ja niihin tulevista valoista ja heijastuksista (Kuva 3). Vanhojen ikkunoiden edustama historia saa mieltämään mennyttä aikaa. Tätä kautta ajatuksiin hiipii myös oman historian kohtaaminen ja oman itsensä tutkiminen.

Kuva 3. Vanhan lasin heijastukset (Heikkinen 2016)

Työskennellessäni ajaudun ikään kuin toiseen maailmaan. Jotta tähän pääsee, vaatii se keskittymistä juuri olennaiseen. Tällöin ulkopuolinen maailma sulkeutuu, aika ja paikka unohtuvat. Tällaisesta työskentelystä nautin eniten ja saan juuri ne parhaimmat kuvani tehtyä. Vastaavaa työnkulkua en löytänyt kaupungin heijastuksia kuvatessani, vaan se jäi puuttumaan ja tästä syystä kuvistani jäi pois jotain olennaista. Huomasin etsiväni kuviini enemmän tunnetta ja merkitystä. Halusin heijastuksista ja sisätilasta ikään kuin yhtä todellisuutta, oman ulottuvuuden samaan aikaan jonnekin toisaalle. Tätä en löytänyt tarpeeksi kaupungin vanhoista ikkunoista. Päätin lähteä kuvaamaan heijastuksia jo aiemmin kuvaamaani autotaloon kilometrien päästä lähimmästä asutuksesta. (Heikkinen 2016.)

3.4 Maaseutuni

Olemme asuneet mieheni kanssa maaseudulla 20 vuotta, ja tänä aikana kylälämmme on hävinnyt suurin osa palveluista, vaikkakin pari viivytystaistelua olemme voittaneetkin. Maaseudun palvelurakenne tulisi turvata, palveluiden vieminen maaseudulta kaupunkeihin on yksi tekijä, joka ei houkuta jäämään tänne. Myös autoilun kallistuminen ja useat muut syyt ovat kääntäneet ajatukset perheemme sisällä siihen, että mitä luultavammin olemme muuttamassa maalta kaupunkiin. Maaseudulla myös tuttu rakennekehitys jatkaa kulkuaan, tilojen määrä vähenee jatkuvasti ja koko kasvaa. Emme siis ole ainoita, joita samat ajatukset maalta muutosta mietityttää. Muuttoliiketutkija Timo Aro toteaa, että nyt on tapahtumassa suuri muutto. Maalta kaupunkiin on lähdössä määrällisesti ja suhteellisesti melkein yhtä paljon ihmisiä kuin 1970-luvulla. (Harju 2015.)

Kral-leszczynskan ja Kytön (2013,103) mukaan Pirttimäki (1990) on kysynyt EVA:n raportissa seuraavaa ”Postikonttorit, pankit ja kaupat muuttavat maalta keskuksiin, seuraavatko ihmiset palvelujen perässä?” Nyt voimmekin todeta, että Pirttimäen aavistukset osuivat valitettavasti oikeaan, ihmiset muuttavat palveluiden perään. Arviot vain jäivät silloin liiankin varovaisiksi koska vuonna 2012 kuntien välinen muutto on kasvanut tuosta ajasta noin 59 %. Tämä palveluiden häviäminen on vaikuttanut henkilökohtaisessa elämässäni siten että takana on taistelua hallinto-oikeudessa terveyskeskuksen puolesta, jonka lisäksi ajauduin isoon rooliin myös kyläkoulumme puolesta puhujana. Tekeekö pohjoisen maaseutu kuolemaa useimpien siitä välittämättä tai edes huomaamatta?

Alkaessani kuvata autiotalolla en ajatellut maaseudun nykytilaa kuin en myöskään omaa tilannettani maaseudulla asuvana taiteilijana. En katsonut velvollisuudekseni alkaa kertoa taiteilijan näkökulmasta maaseudun nykytilasta. Ajatus tuli mukaan vasta kuvausprosessin ollessa käynnissä. Taneli Eskola toteaa kirjassaan Kuvan kirjoja, Suomen painettua valokuvataidetta, Finnish photo books 1966–2003 seuraavaa ”Suomalaisen valokuvauksen voima on ihmisen ja ympäristön suhteen pohdinnassa, miljööön muutosten kuvaamisessa ja maisemassa” (Eskola 2003,30).

Tämä toteamus mielessäni jatkoin asian tarkastelua. Olin löytänyt lopullisen idean ja merkityksen kuviini. Näiden ajatusten myötä kuvasin ensimmäiset kuvani autiotalon heijastuksia.

3.5 Kuvaaminen maaseudulla

Koen ihmisen nykyisen elinympäristön jatkuvine ärsykeineen haastavaksi, koska esi-isiltämme perityt aistit koko ajan tutkivat ympäristöään. Kun ihminen poistuu tästä teknokulttuurista, aistit heräävät uudelleen. (Hietaharju 2010, 74.) Työskentelytapani vaatii keskittymistä juuri olennaiseen, tähän tarvitsen aistejani. En myöskään halua olla suurissa ihmisjoukoissa enkä toivo ympärilläni ihmisiä. Siksi tunsin oloni autiotalolla heti kotoisaksi. Olin kuvannut metsän keskellä sijaitsevaa autiotaloa aiemminkin. Niissä kuvissa olen tarkastellut autiotaloa muutenkin kuin heijastuksien kautta. (Liite 3.)

Päästessäni työskentelyyn kiinni tavoitin kaipaamani seesteisen keskittymisen tilan. Autiotalon ikkunoita kuvatessani tunsin, että toinen maailma odotti sisällä, kuitenkin poissa minun ulottuviltani. Lasi eristi minut ulkopuolelle mutta näin silti lävitse. Ikkunat olivat suljettuja, vain aavistus sisätiloista pääsee mukaan kuvaan. Heijastukset valtaavat pääroolin. Ulkoinen maailma sulautuu lopulta yhteen sisätilan kanssa muodostaen oman todellisuuden. Kaupunkia kuvatessani halusin saada kuviini enemmän tunnetta, tietynlaista herkkyyttä sekä yhtäaikaisen läsnä- ja poissaolon, nämä löysin autiotalolta. (Heikkinen 2016.)

Autiotalon ensimmäisissä kuvauksissa tunsin, että pääsin kuvattavaan ”sisälle”. Ajatuksia heräsi niin isänmaasta, maaseudusta kuin myös omasta perheestäni. Välillä tunnelataukset olivat suuria kuvaustilanteissa. Kuvatessani muistelin poismennyttä isoisääni, kummitätiäni sekä isääni. Isoisäni, joka oli uhrannut parhaimmat vuotensa taistellessaan talvi – ja jatkosodassa sekä kummitätiäni lottana, rintamilla ruumiita pesten. Näkisivätkö he mitä tunnen nykyään isänmaatani kohtaan? Tunne tuntui ahdistavalle, häpesin jopa itseäni. Samaan aikaan en kuitenkaan voinut mitään sille, että Isänmaallisuuteni on kadoksissa. Suomessa jo useamman vuoden vallinnut henkinen ilmapiiri on karistanut sen suurimmaksi osaksi pois. En enää löydä yhteyttä, minkä joskus koin. Kuvassa 4. näkyvä metsä on sama, johon isäni jäi sydänkohtauksen saatuaan (Kuva 4.) Tällainen tuo tietenkin

kuvaan oman henkilökohtaisen ulottuvuuden, vaikkei se muille kuin meille läheisille olekaan merkittävä. Tämä henkilökohtainen ulottuvuus kuitenkin heijastuu mielestäni kuvaan. Tyhjiys, poissaolo, metsä mutta paikallaan olevat verhot ilmoittamassa läsnäolosta. Isäni on poissa mutta silti myös läsnä, yhä edelleen. (Heikkinen 2016.) Tähän kuvaan myös rakentuu erilaisia aikaulottuvuuksia, tunnen lapsuuden ja nykyisyyden olevan läsnä.

Kuva 4. Samaan aikaan muualla (Heikkinen, 2016)

Marja Pirilä on kertonut valokuvaprojektistaan *Milavida* (2012.) ”Tuntui kuin nykyhetki ja menneisyys olisivat käyneet vuoropuhelua camera obscuroiksi muuttamissani pimeissä tiloissa. Kuvasin siirtymätiloja, ovia, oviaukkoja ja kynnyksiä, jotka peilaavat tuntojani muutoksen ja tuntemattoman edessä sekä rakkauttani valoon ja sen arvaamattomuuteen.” (Pirilä 2012.)

Vaikka itselläni oli käytössä tavallinen järjestelmäkamera, tunsin siis tämän samanlaisen aikaulottuvuuden työssäni. Pirilä myös kuvasi projektissaan erilaisia siirtymätiloja jotka peilasivat hänen tuntojaan muutoksen ja tuntemattoman

edessä. Olinko valinnut myös itse ikkunat kohteekseni tässä projektissani samasta syytä? Tiesin mahdollisen muutoksen elämässäni ehkä tulevan. Valitsinko ikkunat alitajuisesti ikään kuin siirtymäriitiksi maaseudulta kaupunkiin? Teinkö projektiani jäähyväisiksi maaseudulle? Erilaiset tunteet maaseudusta, tulevaisuudestani, perheestäni, suvustani sekä ajasta vaihtelivat mielessäni. (Heikkinen 2016.)

Osaan autiotalon kuvista yhdistin myös ihmisen. (Liite 4.) Tämä jäi kuitenkin suhteellisen pikaisiksi kokeiluiksi koska mielestäni Ihminen oli liian vahva elementti kuviin. Ihmisen läsnäolo ei poistu kuvistani, vaikka ihmishahmoa ei näy niissä. Ihmiset rikkoivat vain yhtäaikaisen läsnä- ja poissaolon, jota tavoittelin. Ne asettivat myös erilaisia odotuksia ja tulkintoja kuvalle kuin mitä itse olin ajatellut. Koska omat tunteeni ja mietteet asuinpaikastani oli tullut vahvasti esiin työskennellessäni, kokeilin myös omakuvan yhdistämistä sarjaan. Pääsin kuitenkin samaan lopputulokseen kuin muidenkin ihmishahmojen kanssa. Yritin kuitenkin sinnikkäästi vielä muokata kuvaa sarjaan sopivaksi Photoshopissa, siinä kuitenkin onnistumatta. (Liite 5.) Omakuvat kuitenkin pääsevät näyttelykokonaisuuteen, johon Samaan aikaan toisaalla -sarjakin kuuluu.

3.6 Lopputulos

Ensimmäisillä kuvauskerroilla sain tehtyä sarjan kuvia, joista valitsin jatkokuvan, jossa heijastuksissa näkyi Isäni metsä (Kuva 4.) Siihen sain mielestäni vangittua sitä tunnetta, herkkyyttä sekä merkityksellisyyttä, jota kaipasin kuviini. Tämän kuvanoton jälkeen kului aikaa, ja ajatukset mielessäni kuvia kohtaan muuttuivat ja jatkoivat kehittymistään. Kävin mielessäni alituista kamppailua: 20 vuotta maalla, 24 vuotta kaupungissa. Kumpaan kuulun? Ristiriitaiset ajatukset maaseudun ja kaupungin hyvistä ja huonoista puolista risteilivät mielessäni. Onko elämä maalla niin synkkää? Voisimmeko kuitenkin jatkaa asumista täällä?

Lähdin takaisin autiotalolle kauniina tammikuisena päivänä. Päätin työskennellä mieli ”tyhjänä”. Luotin itseeni ja siihen, että olin jo kuukausien ajan tehnyt ajatus-työtä ja näin ollen voisin keskittyä paremmin itse kuvaan. Alitajunnan ja intuition luotsaamana. Tuona päivänä sain aikaan suuren kuvamäärän, johon olin tyyty-

väinen. Kuvatessani keskityin etsimään kauniita kulmia heijastuksineen ja sävyineen. Kuvatessani autiotalolla, kaipasin heijastuksia, jotka olivat tarkkoja. Halusin niiden olevan yhtä tärkeitä kuin ”todellisuus” joka näkyi kuvassa. Tarkat heijastukset auttoivat saamaan myös rikutun perspektiivin kuviini parhaiten. (Heikkinen 2016.)

Kuvia käsitellessäni huomasin niiden olevan sitä, mitä olin koko ajan etsinyt. Omasta mielestäni ne ovat herkkiä ja hauraita. Löysin sieltä sellaista herkkyyttä, jota etsin jo ensimmäisiin kuviini. Samalla ne myös kertovat omaa tarinaansa, jos niitä pysähtyy kuuntelemaan. Mielestäni työt kuvaavat pohjoisen kaunista maaseutua ja sen nykytilaa, yksinäisyyttä, rauhaa, luontoa sekä sinnikkyyttä, kuten myös sitä murhetta, jota täältä on löydettävissä. Johtuiko se pakkasen tuomasta huurteesta ikkunoissa, tammikuun sinisestä sävystä, matalalla paistavasta aurin-gosta vai ajatustyöstä jota olin tehnyt kuukausien aikana? Luultavasti kaikesta yhdessä ja myös siitä, että olin antanut luvan tehdä töitä kuten normaalistikin eli tunteen ja vaiston varassa. (Heikkinen 2016.)

Tällaiselta maaseutu ja sen nykytila minulle näyttäytyvät tunteen ja kuvan tasolla. Olin päässyt tavoitteeseeni. Yhdistelin ja kierrätin kuvia, jolloin sain aikaiseksi viiden kuvan sarjan. (Kuva 5.)

Kuva 5. Samaan aikaan toisaalla 1-5 (Heikkinen 2016–2017)

4 PERSPEKTIIVI

4.1 Perspektiivistä

Perspektiivi on geometrinen järjestelmä, jolla saadaan aikaan kaksiulotteiselle pinnalle kolmiulotteiselta näyttäviä kuvia. Brunelleschi, viivaperspektiivin keksijä oivalsi, että kun kuva ajatellaan katsojan ja kohteen väliseksi ikkunaksi, siinä näkyviin hahmoin ja esineisiin pystyttiin soveltamaan geometrian lakeja. (Honour 1982, 432.) Kuvalliset perspektiivi menetelmät mahdollistivat sen, että taiteesta tuli realistisempaa. Maailmaa pystyttiin kuvaamaan luonnollisena sellaisena kuin se kaikille näyttäytyi, todentuntuksena. (Mäkikoskela 2008, 11.) Yksinkertaisimmillaan perspektiivin siis ajatellaan vastaavan ihmisen havaintoa tilasta. Perspektiivi on pitkän kehityksen tulos jonka historia ei kuitenkaan ole yksiselitteistä. Tilaa on esitetty eri lailla eri aikoina näin perspektiivi peilaa myös omaa aikaansa. (Träskelin 2014, 22.)

4.2 Perspektiivi teoksessani

Tiedostin perspektiivin vaikutuksen jo projektia aloittaessani. Ymmärsin, kuinka ristiriitaiset perspektiivit tarjoavat katsojalle mahdollisuuden sukeltaa toiseen ulottuvuuteen. Kun rikon teoksissani heijastuksilla niiden luonnollisen perspektiivin, katsojan on mietittävä katsomaansa tarkemmin.

”Yksittäiseen kuvaan rakennetut kerrokselliset tilat, ristiriitaiset perspektiivit tai useat tarkastelukulmat voivat synnyttää kokemuksen, jossa valokuva ei ole pelkkä yksilasinen ikkuna todellisuuteen, vaan jossa monta päällekkäistä ikkunaa välillä päästävät katseen läpi, välillä heijastavat sen peilimäisesti takaisin.” (Hietaharju 2006, 168.)

Heijastukset estävät osittain näkymän sisätiloihin saaden näin aikaan uuden todellisuuden. Totuttu perspektiivi katoaa, itse ikkunan merkitys osaltaan häviää ja kuvan kerroksellisuus kasvaa. kuvat alkavat kertoa katsojalle enemmän. Rikottu perspektiivi on mielestäni kuvieni punctum, joka pysäyttää ja pakottaa katsojan tarkastelemaan kuvaa intensiivisemmin (Barthes 1980, 33). Valokuvan todellisuusarvo on suuri. Perspektiivi löytyy valokuvasta rakennettuna sitä ei rakenneta kuvaan kuten maalausta tai piirustusta tehdessä. Perspektiivin logiikan mukaan

katsoja on aina passiivisessa tarkkailijan asemassa. Perspektiivi määrää katsojalleen paikan. (Träskelin 2014, 27,41). Jos tätä perspektiivin määräävää paikkaa ei löydy katsoja joutuu miettimään näkemäänsä tarkemmin. Kun taiteilijana rikon tätä luonnollista perspektiiviä, saan siis katsojan pysähtymään teoksen eteen ja ajattelemaan näkemäänsä tarkemmin. Ihminen on hyvä yhdistelemään mielessään asioita, joita kuvista havaitsee tai ei havaitse. Katsoja yhdistelee oman kulttuurinsa ja mielikuvituksensa avulla havaitsemansa asiat esittäviksi kokonaisuuksiksi, omaksi todellisuudeksi. (Träskelin 2014, 32). Roland Barthesin mielestä valokuvaus on kumouksellista "silloin kun se on ajatuksiinsa vaipunutta, ajattelevaa" (Barthes 1980,44)

Perspektiivin rikkoutumisen näkee heti sarjan ensimmäisestä kuvasta (Kuva 6.) Etuosan koivu ja peltomaisema, jotka ovat heijastusta, valtaavat kuva-alan. Ikkuna tuntuu kuin leijuvan maisemassa. Ikkunasta kurkistaa sisään toinen maisema, rikkoen näin perspektiivin lopullisesti. Katsojan on pohdittava näkemäänsä: mistä ikkuna saapui maiseman keskelle?

Kuva 6. Samaan aikaan muualla (Heikkinen 2017)

Kuvassa 7 kauimmaisena näyttäisi olevan navetta, joka kuitenkin on heijastuksena ja todellisuudessa se on kuvaajan takana. (Kuva 7.) Ensimmäisen ikkunan jäähuuru tekee kuin pienen tirkistely aukon vastapäiseen ikkunaan joissa kesäiset, lämpimältä vaikuttavat verhot ovat sulassa sopusoinnussa jäätyneen kylmän ikkunan kanssa. Ensimmäisen ikkuna valkoinen verho, joka esiintyy kuvassa

epätarkkana oikealla, menettää ikään kuin kokonaan otteensa tilasta, kun taas vastapäinen ikkuna keskellä esiintyy vakaana ja tarkkana kääntää tarkastelupisteen takaisin katsojaansa.

Siksi että heijastukset ovat näin tarkkoina kuvassa, voin taiteilijana leikitellä katsojan kanssa. Ilman heijastuksia ja tätä kautta perspektiivin rikkoutumista kuvista puuttuisi oleellinen osa.

Kuva 7. Samaan aikaan muualla (Heikkinen 2017)

Kun sarjaa katsellaan lukusuunnassa, perspektiivi alkaa pikkuhiljaa korjaantua. Sarjassa perspektiivi on siis rikkoutunein vasemmalla reunalla alkaen korjaantua, kun etenemme oikealle. Kuitenkin joka kuvassa perspektiiviä rikkoo edes hieman heijastus.

5 KUVIEN NIMEÄMINEN

Esko Männikkö kertoo videohaastattelussaan ”Olen enemmän kysymysten asettelija kuin vastausten antaja” (Männikkö 2014). Haluan myös itse tehdä näin, jättää katsojalle vastuun ja vapauden omasta tulkinnastaan teoksiani kohtaan. En halua yleensä puida teoksiani, avata niitä valmiiksi katsojille vaan jättää ne katsojan oman henkilökohtaisen kokemuksen varaan. Jättämällä kuvat nimettömiksi antaisin katsojalle mahdollisuuden täysin omaan tulkintaansa. Olinko jättänyt kuviini tarpeeksi ilmiselviä merkityksiä, voisinko jättää kuvat nimettömiksi? Haluaisinko alleviivata tiettyjä tulkinnan mahdollisuuksia kuvissa. Sarjan valmistumisen jälkeen tällaiset kysymykset töistäni valtasi mieleni.

Katsoin, normaalista työskentelytavastani poiketen, että tässä tapauksessa tarvitsen teoksilleni nimet. Vahvistan näin kuvieni tulkinnallisen merkityksen syntyä. Nimeäminen pyytää katsojaa etsimään kuvasta nimen ilmaisevia ominaisuuksia. (Hietaharju 2010,112.) Nimeämisessä pidin ohjenuorana tunteita, joita koin kuvien tekovaiheessa. Olin kirjoittanut ylös sen hetkisiä tunteita, joista kokosin tunteiden ytimen yhdeksi sanaksi/lauseeksi. Alkuun minulla oli jokaiselle kuvalle oma nimi, mutta luovuin tästä, koska en halunnut alleviivata sanomaani liiankaan selkeästi. ”Kuvalla ja sanalla on suoraan täydentävä suhde toisiinsa” (Remes 2014). Avaan ja ohjaan katsojan tulkinnan tiettyyn suuntaan nimeämällä sarjan, mutta silti nimeämisestä huolimatta haluan antaa katsojille sen ansaitseman luottamuksen ja jättää kuviini tulkinnan varaa. Näin jokainen katsoja voi tehdä omat tulkintansa omista lähtökohdistaan.

Sarjan nimeksi tuli ”Samaan aikaan toisaalla”. Tämä nimi mielestäni kuvaa tunteita, joita koen tuskaillessani asuinpaikkani suhteen. Samaan aikaan toisaalla myös kertoo kahdesta ulottuvuudesta, jonka jokainen katsoja voi kuitenkin kokea omalla tavallaan.

6 POHDINTA

”Samalla tavoin kuin valokuvaus on kulttuurinen kehitelmä, on myös jokainen yksittäinen valokuva sidoksissa tekijänsä kulttuuriin. Se, kuinka ja mitä valokuvataan, on sidoksissa kulttuuriin valokuvaajan kautta. Valokuvaaminen on kulttuurista toimintaa ja valokuva kulttuurinen tuote, kaikkine sisältöineen ja merkityksineen.” (Luukkonen 2004).

Jokainen valokuva on siis sidoksissa tekijänsä kulttuuriin. Jokainen valokuva on samalla tavoin sidoksissa katsojansa kulttuuriin. Katson näin jälkikäteen, että omalla kulttuurillani oli teosta tehdessä suuri merkitys. Koska työskentelen hyvin pitkälle intuition varassa, oma tausta korostuu jo alitajunnan kautta merkittävästi. Kuviini peilautui pohdintaa asuinpaikastani koko kulttuurini/historiani. Sukuni tarinakin kietoutui niihin. Taiteilijana ei voi välttää henkilökohtaista kosketusta. Jokainen taiteilija peilaa teoksiaan oman kulttuurinsa kautta. Taiteilija ei voi asettua ulkopuoliseen asemaan; jokainen on oman kulttuurinsa ”vanki”. Oma kulttuuri vaikuttaa kaikkeen tekemiseen, välineen valitsemisesta lähtien. Kaikki vaikuttaa kaikkeen, historiaa ja kontekstia ei saa pois.

Samaan aikaan toisaalla -sarjassa on ajatus kahdesta todellisuudesta. Sisäisestä ja ulkoisesta, henkisestä ja näkyvästä. Katson ja koen, että tämä toinen todellisuus, jota kuvaan heijastuksilla on henkinen puoli. Pohjoisen luonto työntyy mukaan heijastuksina näin tuoden oman henkisen ulottuvuutensa kuviin. Jokaisella heijastuksella on omat merkityksensä: esimerkiksi Isäni metsä kuvassa 4. ja ikkunan ympärille kietoutunut puu (Liite 6.) joka kuin kannattelee, pitää ikkunaa sidottuna paikalleen. Sohva ikkunan edessä lisää pysyvyyden tunnetta. Sisätila, joka esiintyy kuvissa oikeana todellisuutena, edustaa ilmiselviä merkityksiä kuvassa, autiotalon ikkunoita, huoneita sekä jäljelle jäänyttä esineistöä, sitä todellisuutta johon löydämme yhtymäkohtia ja omia henkilökohtaisia muistoja. Todellisuus tukee heijastusten tarinaa, kaksi ulottuvuutta kietoutuvat toisiinsa luoden näin oman todellisuuden.

Rikottu perspektiivi pysäyttää katsojan tarkastelemaan kuvaa lähemmin. Se häiritsee katsojan havaintoa ja ne estävät yhdessä heijastusten kanssa näkemästä kuvaa

sellaisenaan. Näin kuvalle muodostuu se oma todellisuus, katsojan todellisuus. Näin teen tilaa katsojalle ja katsojan omalle tulkinnalle. Matti Saanio määrittelee valokuvataiteilijan työtä seuraavasti "Taiteilijan tehtävä dokumentarismissa on kaivaa esiin näkymätön. Valokuvataiteessa tarvitaan tilaa katsojalle". (Saanio, 2008, 159.) Olen myös sijoittanut kuvani taidekontekstiin. Se antaa katsojalle kannusteen lukea kuvaa, omien tunteiden, kokemusten ja kulttuurinsa kautta. Katsojan tunteet luovat taiteen. (Lintonen, Rastenberger & Heikka, 2014,17.) Taiteilijan tehtäväksi jää siis vain antaa tilaa ja mahdollisuus tähän katsojan omien tunteiden tulkintaan.

Sommittelin kuvat jo kuvaamisen hetkellä niin että nämä kaksi ulottuvuutta olisivat tasapainossa keskenään, sulautuisivat toisiinsa. Sain mielestäni yhdistettyä nämä kaksi maailmaa toisiinsa, siten kuten olin toivonutkin. Ilman näitä molempia todellisuuksia / maailmoita kuvat olisivat mielestäni jääneet puolitiehen, ja teokseni tarvitsivat ne molemmat, jotta saavuttivat päämääränsä.

Olin tiedostanut jo aikaisemminkin työskentelytyylini. Tarvitsen ympärilleni tietynlaisen rauhan, jotta saavuttaisin työrytmini – flow-tilan, jossa saan parhaimmat kuvat otettua. Parhaimmillani tässä projektissa pystyin oleskelemaan toisessa ulottuvuudessa, heijastusten todellisuudessa. Tähän tilaan päästyäni ymmärsin myös kuvieni tarkoituksen ja merkityksen, sen mitä halusin kuvilla kertoa.

Omaa mieltäni vaivaavat asiat selkiytyivät, joskaan eivät kokonaan ratkenneet.

Näyttelykokonaisuus "Takana toinen todellisuus", johon sarja kuuluu, on vielä kesken ja projektina näin ollen jatkuu. Tarkoituksena on, että näyttelykokonaisuus tulee esille useampaankin yksityisnäyttelyyn, joiden ajankohdat ja paikat ovat vielä avoinna.

LÄHTEET

About this artwork. 2013. Art Institute of Chicago. Viitattu 16.2.2017
<http://www.artic.edu/aic/collections/artwork/111628>

Barthes Roland 1980. Valoisa huone – La Chambre Claire. Suomennos Martti Lintunen, Esa Sironen, Leevi Lehto. Helsinki: Kansankulttuuri Oy.

Cotton Charlotte 2004. The Photograph as Contemporary Art, London: Thames & Hudson.

Csíkszentmihályi Mihayli 2005. Flow - elämän virta: tutkimuksia onnesta, siitä kun kaikki sujuu. Suomennos Ritva Hellsten. Helsinki: Rasalas.

Eskola Taneli 2003. Kuvan kirjoja, Suomen painettua valokuvataidetta, Finnish photo books 1966 – 2003, Helsinki: Musta Taide.

Gerlings Carol 2006. 100 taiteen mestaria. Suomennos Mirja Muurinen Helsinki: Gummerus.

Harju Jukka 2015, Helsingin Sanomat, 30.8.2015. Viitattu 19.3.2017
<http://www.hs.fi/kotimaa/art-2000002848747.html>

Heikkinen Kaisa 2016– 2017. Muistiinpanot. Lapin ammattikorkeakoulu, Tornio.

Hietaharju Mikko 2010. Kuuntele kuvaa. Näkökulmia valokuvan tulkintaan. Jyväskylä: Docendo.

Hietaharju Mikko 2006. Valokuvan voi repiä, Valokuvan rakenne elementit, käyttöympäristöt sekä valokuvatulkinnan syntyminen. Viitattu 10.2.2017
<https://jyx.jyu.fi/dspace/handle/123456789/13441>

Honour Hugh & Fleming John 1982. Maailman taiteen historia. Suomennos Marja Itkonen-Kaila, Jüri Kokkonen, Raija Mattila, Tutta Palin, Seppo Sauri. Helsinki: Otava.

Kleinman Carol 2016. Viitattu 26.2.2017. www.kleinmanart.com

Kytö Hannu & Kral-Leszczynska Monica 2013. Muuttoliikkeen voittajat ja häviäjät – Tutkimus alueiden välisistä muuttovirroista. Viitattu 17.3.2017
http://www.kaks.fi/sites/default/files/TutkJulk_76_net.pdf

Lintonen Kati, Anna-Kaisa Rastenberger & Elina Heikka 2014. Valokuvataiteen Ydin, 1900-luvun suomalaiset valokuvat ja taidepuhe. Helsinki: Maahenki Oy.

Luukkonen Ismo 2004, Valokuvan merkitysydintä metsästävässä. Viitattu päiväys 15.2.2017 <http://www.ismoluukkonen.net/about/merkityksia.html>

Männikkö Esko 2014. videonauhoite. Toim. Arto Murtovaara. Tampereen taidemuseo. Viitattu 21.2.2017 www.vnt.fi/?portfolio=1995-esko-mannikko#tab-id-3

Mäkikoskela Riikka 2008. Representaation käsitteestä. 2.3.2017
http://arted.uiah.fi/synnyt/3_2008/makikoskela.pdf
Perustuslaki 11.6.1999/731.

Pirilä Marja 2014. Milavidan näyttelyteksti. Viitattu 13.2.2017
www.galleriaheino.fi/nayttely.php?aid=120862&k=20138

Pirilä Marja 2002. Sisätila / ulkotila Helsinki: Musta taide

Remes M. 2014. Luennot, diasarja. Lapin ammattikorkeakoulu, Tornio. Kuvataiteen koulutusohjelma

Reunanen Jyrki 2011. Idea taiteessa ja tuotekehityksessä. Viitattu 10.3.2017
Aalto print. <http://lib.tkk.fi/CROSSOVER/2011/isbn9789526041179.pdf>

Rikoslaki 9.6.2000/531.

Saanio Matti 2008. Yhteinen elämä. Helsinki: Musta taide.

Träskelin Katariina 2014. Sense of space: Pakeneva tilan tuntu. Aalto-yliopiston taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu. Viitattu 15.3.2017 https://aalto-doc.aalto.fi/bitstream/handle/123456789/14002/bachelor_Tr%C3%A4skelin_Katariina_2014.pdf?sequence=1

LIITTEET

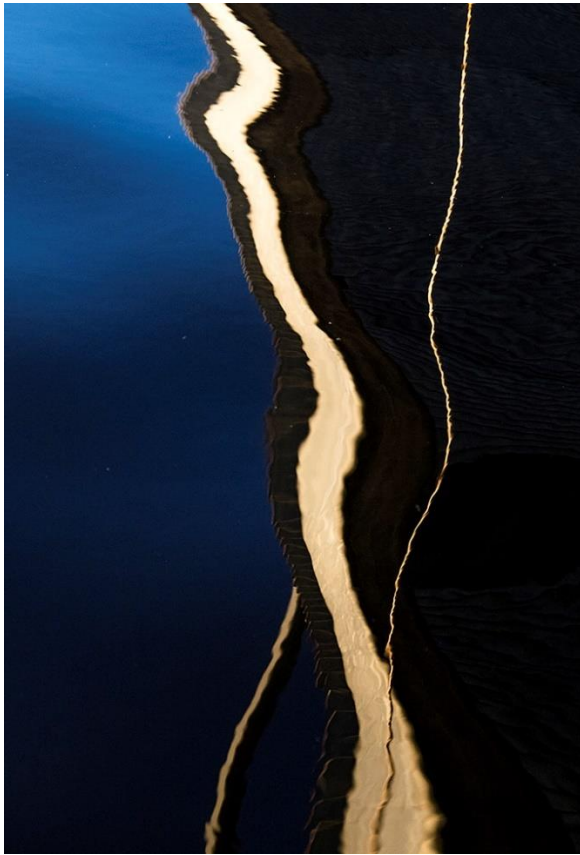
- Liite 1. Kojelauta, Marja Kananen 2015
- Liite 2. Heijastuksia vedenpinnasta, Kaisa Heikkinen 2016
- Liite 3. Autiotaloa, Kaisa Heikkinen 2016
- Liite 4. Heijastuksia autiotalosta ihmisen kanssa, Kaisa Heikkinen 2016
- Liite 5. Omakuva, Kaisa Heikkinen 2017
- Liite 6. Samaan aikaan muualla, Kaisa Heikkinen 2017

Liite 1.

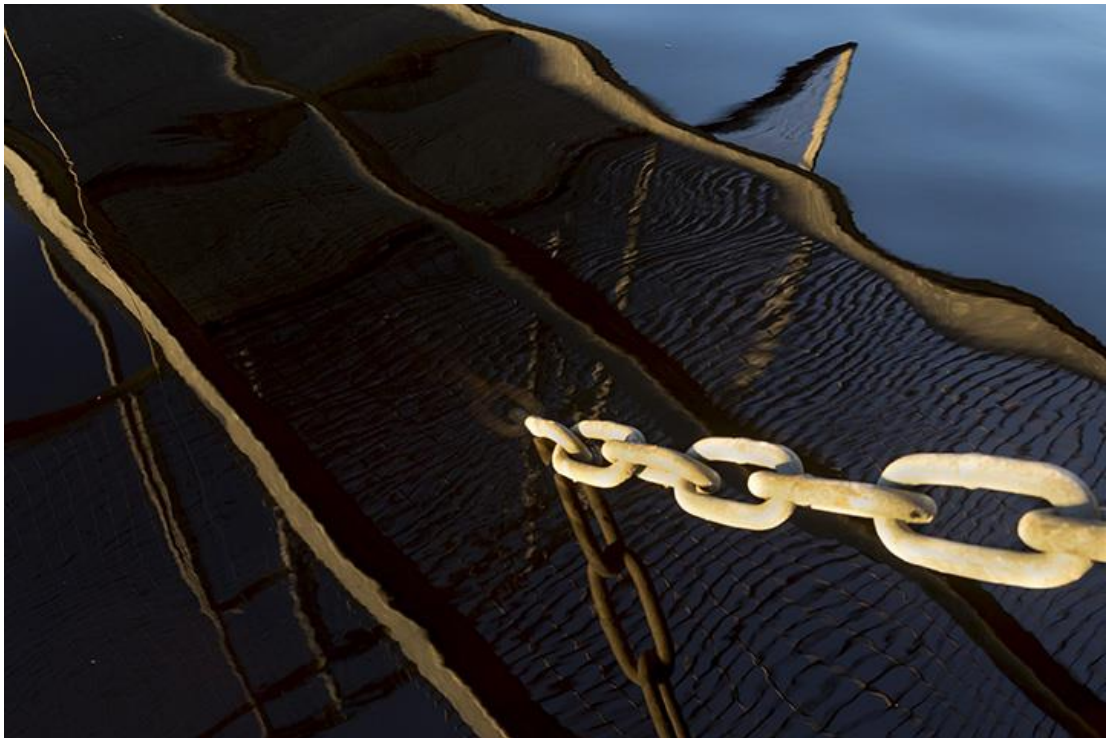

Kojelauta, Marja Kananen 2015

Liite 2

kuva 1. Heijastuksia veden pinnasta (Heikkinen 2016)

kuva 2. Heijastuksia veden pinnasta (Heikkinen 2016)

Liite 3.

Autiotalo, Kaisa Heikkinen 2016

Liite 4.

Heijastuksia autiotalosta ihmisen kanssa (Heikkinen 2016)

Liite 5.

Omakuva (Heikkinen 2017)

Liite 6.

Samaan aikaa toisaalla (Heikkinen 2017)